

УДК 78.071.2:780.616.432"18"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-3-19>

Ірина ЦЮРЯК,

orcid.org/0000-0003-4369-9360

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *tsyurya050@gmail.com*

Євген СТЕЦЮК,

orcid.org/0009-0001-4777-6135

член Національної Спілки Композиторів України,

викладач кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *Stetsiuk-Y@zu.edu.ua*

Ірина ГРУШАК,

orcid.org/0009-0005-6087-6586

концертмейстер кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *frolova.ivf@gmail.com*

ВИКОНАВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ XIX СТОЛІТТЯ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

У статті розглядається можливість постійного формування нової системи виконавських виражальних засобів для інтерпретації фортепіанних творів XIX століття. Теоретично проаналізовано деякі ключові принципи до трактування композицій вказаної епохи в контексті аналізу ідей автора музики. Метою статті стало визначення ключових підходів до інтерпретації фортепіанних творів на прикладі творчості композиторів XIX століття. Методологія статті базується на аналізі сучасної літератури та джерел з теми дослідження; застосовується метод спостереження, узагальнення та осмислення фактологічного практичного матеріалу. Окреслено орієнтовні шляхи до інтерпретації фортепіанних творів композиторів XIX століття, які допоможуть глибше зрозуміти та відтворити авторський задум у музичному творі. Надано стислу характеристику розвитку музичної культури за останні століття. Результати довели доцільність тріади, яка тісно взаємопов'язана з творчою діяльністю композиторів, виконавців та слухачів. З'ясовано, що у сучасному виконанні фортепіанні твори XIX століття формуються з напруженням між історичним контекстом, мистецькою автентичністю та сучасними інноваціями. Пропонується експериментувати з різними підходами до інтерпретації, щоб знайти свій власний унікальний стиль виконання; слухати багато записів відомих піаністів, що інтерпретували твори XIX століття; намагатися зрозуміти не тільки формальну структуру твору, а й його емоційну глибину та духовний зміст. Увагу сконцентровано на національному та регіональному впливі, адже культурний контекст відіграє значну роль у досягненні свіжих та унікальних звуків при виконанні. Рекомендовано посилити технологічний вплив та функцію технологій та розробці нового програмного забезпечення для продуктивності, так і збільшення інтеграції електронних елементів у композиції для фортепіано.

Ключові слова: фортепіанні твори XIX століття, виконавська інтерпретація, сучасні підходи, звукові можливості, особистісне сприйняття, ідеї автора музики, національний аспект.

Iryna TSIURIAK,*orcid.org/0000-0003-4369-9360**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Art Education**Zhytomyr Ivan Franko State University**(Zhytomyr, Ukraine) tsyurya050@gmail.com***Yevhen STETSIUK,***orcid.org/0009-0001-4777-6135**Member of the National Union of Composers of Ukraine,**Lecturer at the Department of Art Education**Ivan Franko Zhytomyr State University**(Zhytomyr, Ukraine) Stetsiuk-Y@zu.edu.ua***Iryna HRUSHAK,***orcid.org/0009-0005-6087-6586**Concertmaster at the Department of Art Education,**Ivan Franko Zhytomyr State University**(Zhytomyr, Ukraine) frolova.ivf@gmail.com*

PERFORMANCE OF 19TH-CENTURY PIANO PIECES: MODERN APPROACHES

The article examines the possibility of the permanent formation of a new system of performance expressive means for the interpretation of piano works of the 19th century. Some key principles for the interpretation of the compositions of the specified era are theoretically analyzed in the context of the analysis of the ideas of the music author. The purpose of the article was to determine the key approaches to the interpretation of piano works on the example of the work of composers of the 19th century. The methodology of the article is based on the analysis of modern literature and sources on the research topic; the method of observation, generalization and understanding of factual practical material is used. Approximate ways to interpret the piano works of composers of the 19th century are outlined, which will help to better understand and reproduce the author's idea in a musical work. A brief description of the development of musical culture in recent centuries is provided. The results proved the feasibility of the triad, which is closely interconnected with the creative activity of composers, performers and listeners. It was found that in modern performance, piano works of the 19th century are formed with a tension between the historical context, artistic authenticity and modern innovations. It is suggested to experiment with different approaches to interpretation to find your own unique performance style; listen to many recordings of famous pianists who interpreted works of the 19th century; try to understand not only the formal structure of the work, but also its emotional depth and spiritual content. Attention is focused on national and regional influences, as cultural context plays a significant role in achieving fresh and unique sounds in performance. It is recommended to increase the technological impact and function of technology and the development of new performance software, as well as increasing the integration of electronic elements in piano compositions.

Key words: *piano works of the 19th century, performance interpretation, modern approaches, sound possibilities, personal perception, ideas of the music author, national aspect.*

Постановка проблеми. Фортепіанна музика XIX століття характеризується зосередженням на емоційному вираженні, що призводить до викладу більш ліричних мелодій, ширших динамічних діапазонів та посиленого використання хроматизмів і дисонансів у гармонії. В цей період з'явилося віртуозне виконання та технічні інновації, такі, як повстанні молоточки та подвійний спусковий механізм; менші характерні фортепіанні форми: ноктюрн, прелюдія, експромт набували значущості і не поступалися глибиною більш масштабним творам: сонатам та симфоніям. А культурно-історичні передумови для творчості композиторів даної епохи ґрунтуються на посиленій національній свідомості та відродженні народної музики, яка стала основою нових композиційних стилів.

Ця епоха побачила інтенсивний доступ до освіти, включаючи професійну підготовку музикантів; спостерігалось систематичне вивчення західно-європейських та українських музичних традицій; інтеграція народних елементів у музику ознаменувала значний відхід від попередніх тенденцій, що впливали на розвиток національної музики та широкий європейський мистецький рух.

Аналіз досліджень. Дослідниками фортепіанної творчості композиторів XIX століття могли бути як самі митці, так і музикознавці, що аналізували їхні твори; до перших належать Р. Шуман, Ф. Ліст, Р. Вагнер, а до других – О. Козаренко (Козаренко, 2000), М. Копиця (Копиця, 2009), Л. Корній – її праці є джерелом у вивченні фортепіанної музики та композиторів XIX століття

(Корній, 2001); Н. Пастеляк, як і інші дослідники, працює над вивченням творчості українських композиторів, але методи та підходи базуються на аналізі історичних музичних процесів, що охоплюють XIX століття (Пастеляк, 2009); Н. Кашкадамова надає всебічний аналіз розвитку фортепіанної музики, зокрема впливу технічних змін інструменту на композиторське мислення (Кашкадамова, 2006). Зазначені дослідження допомагають глибше зрозуміти та інтерпретувати музику XIX століття, розкрити особливості різних фортепіанних жанрів і зберегти цей пласт музичної спадщини для майбутніх поколінь.

Шукаючи рішення та пропозиції щодо інтерпретації фортепіанної музики XIX століття, ми розглянули ще деякі дослідницькі та наукові праці М. Давидова, Г. Дідич, І. Драч, М. Конової, О. Маркової, Л. Опарик, О. Фрайт і зрозуміли, що потрібно робити звучання виконуваних творів наближеним до вказаного періоду, а не до такого, якого ми звикли у наш час. Сучасне фортепіано – це інструмент з різними звуковими можливостями, тому необхідно зрозуміти адаптації та здійснити вибір творів для музики, написаної протягом двох століть тому, щоб все ж таки відображати її більш історично орієнтованою за звучанням на інструменті.

Мета статті полягає у визначенні ключових підходів до інтерпретації фортепіанних творів на прикладі творчості композиторів XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія між наміром композитора XIX століття та особистим сприйняттям виконавця про фортепіанні твори – це складний процес, сформований культурою епохи суб'єктивного емоційного вираження порівняно з більш об'єктивним, сучасним підходом. Для таких композиторів, як Шопен, така ідея часто була глибоко особистою та програмною, навіть якщо вони сумнівалися у життєздатності змістовного виконання у концертній залі. На відміну від цього, сучасні інтерпретації часто підкреслюють об'єктивний «конструктивний сенс» композитора та емоційні ефекти, призначені для аудиторії, що представляють перехід від суб'єктивних стилів виконання XIX століття (Злотник, 2019).

Слід зазначити, що багато композиторів епохи XIX століття наповнювали свої фортепіанні твори особистісним чи розповідним значенням, що часто походило від їх біографічних випадків чи літературних впливів. Автори іноді використовували заголовки або інші непрямі підказки, щоб натякати на приховану програму або художній сенс у музиці, як це ми помічаємо у фортепіанних творах Ф. Шопена, Е. Гріга. Вони створювали асоціатив-

ний каркас, навіюючи образи під час виконання. У серіях мініатюр або циклів заголовки могли позначати послідовність подій чи станів. Наприклад, цикл фортепіанних мініатюр може мати назви, що відображають дні тижня, пори року або події (наприклад, «Зимова казка», «Весняна прогулянка»). Це дозволяло слухачу очікувати певний драматургічний або наративний ланцюг. Іноді назва вказувала характер персонажа або основний мотив. Такі заголовки показували на використання певних образів у музичній мові (птахи, природні явища тощо) і допомагали слухачу зіставити ці образи з тембрами або ритмічними характеристиками.

Часто назви були простими або поетичними, але містили код для розуміння змісту. Наприклад, «Пташині трелі» чи «Дикий ліс» натякали на використання певних пташиних назв або лісових образів у тембрах, динаміці та артикуляції. Заголовки міг відображати й особистий контекст композитора або подію з його життя, яка надихнула на створення твору. Це надавало додатковий шар сенсу, який слухач міг розпізнати з біографічних нот чи передмов. Також часто використовували назви творів, щоб передати прихований зміст або художнє значення в музиці, що було особливо характерно для фортепіанних творів XIX століття. Це дозволяло їм виходити за межі простого звукового оформлення та створювати програми або історії, що викликали у слухачів певні асоціації.

Відомо, що романтична епоха XIX століття підкреслювала свободу думки та емоцій, а також натхнення з природи. Композитори прагнули висловити людський досвід завдяки своїй музиці, включаючи такі емоції, як щастя, гармонія та відчай. І сам інструмент фортепіано зазнав значного розвитку протягом згаданого століття, з такими інноваціями, як залізні рами, що призводять до більш потужного та яскравого звучання. Цей новий звуковий потенціал дозволив композиторам досліджувати більш широкий спектр динаміки та звуковираження.

Наразі слід зупинитися на ключових підходах до інтерпретації фортепіанних творів композиторів XIX століття в контексті аналізу ідей автора.

1) Враховувати історичний та музичний контекст, дослідження біографічних фактів з життя композитора, соціальних умов, культурного середовища та жанрових традицій того часу.

2) Порівнювати наміри композитора з редакційними записками, листами, критичними статтями епохи. Здійснювати аналіз музичної ідеї як концепції твору.

3) З'ясувати, як автор будує розвиток теми, обернення, контрасти, драматургію, темпові спів-

відношення (функціональна гармонія та динамічний розвиток твору).

4) Прослідкувати зв'язок між тематичним матеріалом та емоційним ефектом: які образні чи символічні асоціації вбудовані в ідею твору.

5) Проаналізувати знаки та кодекси епохи: національні стилі, народні мотиви, культурні алюзії тощо.

Після цього можна переходити до інтерпретаційного аналізу: як фактичні інструкції (динаміка, педалізація, артикуляція) стосуються творчих намірів композитора. На даному етапі пропонуємо застосовувати наступні методи: *жанрово-стилістичний метод* полягає у порівнянні ідей та концепцій між композиторами XIX століття М. Лисенка, Ф. Шопена, Е. Гріг та ін., або як ідея автора стосується характерного стилю та форми; *емпіричний метод* через практику виконання: після аналізу записів творів різних епох це допоможе зрозуміти, як видання відображає зміну сприйняття ідей; *редакційний метод (за можливістю)*: не буде зайвим вивчення автографів, редагування, позначок тексту, приміток до видань. Порівняйте різні інтерпретації та визначте, які фактори впливають на сприйняття ідеї в кожному контексті твору.

Окреслимо орієнтовні шляхи до інтерпретації фортепіанних творів композиторів XIX століття, які, на нашу думку, допоможуть глибше зрозуміти та відтворити авторський задум у музичному творі.

– Історичний контекст. Вивчення музичної епохи, в якій було створено твір, зокрема, ролі романтизму, його ідей та естетики. Звернення до уявлень про «справжню» музику та виконавські практики, що були актуальними на той час.

– Стилістичні особливості композитора. Аналіз індивідуального стилю кожного композитора та його характерних рис. Розрізнення між раннім, зрілим та пізнім періодами творчості композитора, оскільки це може суттєво впливати на його стиль.

– Оригінальний текст та рукописи (за можливістю). Ретельне вивчення автографа твору, першодруків, а також різних видань, щоб зрозуміти наміри композитора. Звернення до нотаток, листів та інших письмових джерел, що можуть пролити світло на інтерпретацію.

– Техніка та експресія. Педалізація: використання педалі для створення ефекту «звукового оркестру», пом'якшення гармоній та надання звучанню глибини. Динаміка: використання широкого динамічного діапазону, від *pianissimo* до *fortissimo*, для вираження емоційної палітри. Тембр: зміна тембрового забарвлення звуку за

допомогою різних прийомів звуковидобування. *Rubato*: використання прийому *rubato* (вільна, гнучка ритміка) для надання музиці емоційного забарвлення.

– Віртуозність. Підкреслення віртуозних елементів у творі, які часто були притаманні музиці композиторів XIX століття.

– Програмність. Якщо твір має програмний зміст, слід намагатися втілити його в інтерпретації, використовуючи динаміку, темп, ритм та тембр.

Радимо слухати багато записів відомих піаністів, що інтерпретували твори XIX століття; експериментувати з різними підходами до інтерпретації, щоб знайти свій власний унікальний стиль; намагатися зрозуміти не тільки формальну структуру твору, а й його емоційну глибину та духовний зміст.

У сучасному виконанні фортепіанні твори XIX століття формуються з напруженням між історичним контекстом, мистецькою автентичністю та сучасними інноваціями. Виконавці орієнтуються на це, врівноважуючи історичну точність з власними інтерпретаціями, тоді як композитори часто просувають межі за допомогою нових палітр та розширених прийомів. Такий динамічний взаємозв'язок призводить до виступів, які й вшановують традиції та творчо переосмислюють фортепіанну музику для сучасної аудиторії.

Розвиток музичної культури за останні століття став тісно взаємопов'язаний з творчою діяльністю композиторів, виконавців та слухачів. У сучасній критиці мистецтва цей взаємозв'язок зазвичай розглядається як тріада, в якій композиційна діяльність сприймається як процес створення певного продукту – музичний твір, прослуховування сприймається як процес споживання цього продукту, а виконавська діяльність – як посередник між композитором та слухачем. Сьогодні, станом на 2024–2025 рр. можна з упевненістю сказати, що ми, споживачі, слухаємо музику більше, ніж будь-коли в історії, тим самим підкреслюємо кількісний аспект споживання (Панов, 2021).

Однак такий підхід трохи спрощений, оскільки він не враховує комунікативних та семантичних аспектів музичної діяльності, які складаються з спільного створення значень через звуковий континуум музичного твору. Комунікативний та семантичний аспект залишається відмінною рисою мистецтва, яка відрізняє його від галузі та послуг і формує його особливість, пов'язану зі складною системою зв'язків між учасниками творчого процесу – авторами музичного твору, виконавцями та слухачами. Мистецтво залишається ефективним каналом для передачі культурно значущих значень, навіть у сучасній інформації чи

цифровому суспільстві (Культура, інформація, комунікація, 2025).

Слід зазначити, що сучасні виконавці сприймаються не просто як перекладачі, а як універсальні музиканти, які також є пропагандистами нової музики, що привносять власне мистецьке бачення до твору. І ключовим аспектом продуктивності тут є пошук правильного балансу між історичною точністю, стилістичною автентичністю та індивідуальним вираженням виконавця. Деякі новітні підходи передбачають «творче неправильне читання» партитури, що стає сучасним актом реконструкції сенсу музики, що надає їй нового значення. Це дозволяє виконавцям вносити власні інтерпретації та створювати унікальні версії музичних творів. Дослідження показують, що такий підхід може бути важливим етапом у розвитку виконавського мистецтва, особливо в контексті сучасних етапів фортепіанного виконавства. Цей процес передбачає глибоке вивчення виконавського тексту та створення нових моделей інтерпретації, що розширює горизонти розуміння музики.

Не менш важливим є прокачування звукових меж: сучасні композитори постійно шукають нові звуки та інноваційні співвідношення тембрів, інтегруючи нові елементи та методи. Це часто передбачає широкий експеримент зі звуком фортепіано, іноді змінюючи його звучання для створення унікальних слухових переживань, які кидають виклик традиційним очікуванням. Це може включати розширення традиційних прийомів звуковидобування для досягнення свіжих та унікальних звуків, які узгоджуються зі специфічним художнім баченням композитора та виконавця.

Як наслідок – стає ширшим культурний та історичний контекст, збагачується діалог між минулим та майбутнім. Сучасний виступ на фортепіано – це постійний діалог між збереженням та переосмисленням музичних традицій і створенням нових мистецьких творів. Вагому роль слід відвести наразі технологічному впливу, адже технології несуть певну функцію як завдяки розробці нового програмного забезпечення для продуктивності,

так і збільшення інтеграції електронних елементів у композиції для фортепіано.

І, нарешті, національний та регіональний вплив: культурний контекст також відіграє значну роль. Наприклад, у деяких регіонах є активні зусилля щодо включення місцевих народних елементів та національних традицій у фортепіанну музику, створюючи унікальні стильові композиції.

Висновки. В цілому, все вище зазначене дає можливість говорити про постійне формування нової системи виконавських виражальних засобів, що відбувається на перетині трьох основних векторів створення музичного образу: продовження національної традиції виконавства; тенденції оновлення композиторського письма; поєднання різних стилістичних засад. З'ясовано, що фортепіанна творчість композиторів XIX століття відрізняється значними жанрово-стильовими новаціями, між якими відбувається постійна взаємодія, яка залежить з одного боку, від законів музично-історичного процесу, з іншого – від ієрархічної підпорядкованості жанру стилеві. На передачу образної палітри творів вказаної епохи сучасними піаністами мають, зокрема, постійний вплив техніки подання музичного матеріалу, так і естетичні вимоги новітньої світової стилістики, що породило передумови виникнення неоромантичної основи композиторського мислення.

Таким чином, сучасне виконання фортепіанних творів XIX століття характеризується історично обґрунтованою інтерпретацією, яка прагне відтворити оригінальний задум композитора, враховуючи тогочасні виконавські прийоми та інструменти. Одночасно виконавці також демонструють сучасні артистичні підходи, які додають нові смисли, емоційну глибину та індивідуальну експресію, не спотворюючи при цьому структуру та стиль твору.

Подальших наукових розглядів, на нашу думку, потребують питання синтезу жанрів та злиття стилів в інструментальній музиці, що спостерігається у творах сучасних українських і зарубіжних композиторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Злотник О.Й. Комунікативний простір музичного мистецтва України кінця XX – початку XXI століття : дис. ... канд. мистецтв.: 26.00.01 Київ, 2019. 254 с.
2. Кашкадамова Н.Б. Історія фортеп'янного мистецтва XIX сторіччя: підручник. Тернопіль: Астон, 2006. 608 с.
3. Козаренко О. Національна музична мова в дискурсі постмодернізму. Феномен української національної музичної мови. Львів : Вид. НТШ ім. Т. Шевченка, 2000. С. 218–254.
4. Копиця М.Д. Епістологічні документи історії української музики: методологія, теорія, практика: дис... д-ра мистецтвознав.: 17.00.03. Київ, 2009. 350 с.
5. Корній Л.П. Історія української музики : підручник для вищих муз. навч. закл. Київ: Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського : Вид-во М.П. Коць. Ч. 3 : XIX століття . 2001. 477 с.

6. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : Матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М–во освіти і науки України, М–во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квітня 2025 р.). Київ : НАКККіМ, 2025. 420 с.

7. Панов В.М. Інформаційно-комп'ютерні технології у сучасній культурі споживання музики : дис. ... канд. мистецтв.: 26.00.01 Київ, 2021. 192 с.

8. Пастеляк Н.В. Поємність в українській фортепіанній музиці першої половини ХХ ст. як принцип художнього мислення: автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства:17.00.03. Львів: Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. 2009. 21 с.

REFERENCES

1. Zlotnyk O.Y. (2019). Komunikatyvnyi prostir muzychnoho mystetstva Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolittia. [Communicative space of Ukrainian musical art in the late 20th – early 21st centuries]. (Dissertation of the candidate of art history). Kyiv. 254. [in Ukrainian].

2. Kashkadamova N.B. (2006). Istoriia fortepiannoho mystetstva XIX storichchia. [History of piano art in the 19th century]. Ternopil: Aston, 608. [in Ukrainian].

3. Kozarenko O. (2000). Natsionalna muzychna mova v dyskursi postmodernizmu. Fenomen ukrainskoi natsionalnoi muzychnoi movy. [National musical language in the discourse of postmodernism. The phenomenon of the Ukrainian national musical language]. Lviv : Vyd. NTSh im. T. Shevchenka, 218–254. [in Ukrainian].

4. Kopytsia M.D. (2009). Epistolohichni dokumenty istorii ukrainskoi muzyky: metodolohiia, teoriia, praktyka. [Epistolary documents of the history of Ukrainian music: methodology, theory, practice]. (Doctor of Art History Dissertation). Kyiv. 350. [in Ukrainian].

5. Kornii L.P. (2001). Istoriia ukrainskoi muzyky : pidruchnyk dlia vyshchych muz. navch. zakl. [History of Ukrainian music]. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy im. P.I. Chaikovskoho : Vyd–vo M.P. Kots. Ch. 3 : XIX stolittia. 477. [in Ukrainian].

6. Kultura, informatsiia, komunikatsiia: mizhdystyplinarnyi dialoh (2025). [Culture, information, communication: interdisciplinary dialogue]. Materialy Vseukr. nauk. CONF. z mizhzn. uchastiu / M–vo osvity i nauky Ukrainy, M–vo kult. ta strat. kom. Ukrainy ; Nats. akad. ker. kadriv kult. i mystets. ta in. (Kyiv, 10 kvitnia 2025 r.). Kyiv : NAKKКiM, 420. [in Ukrainian].

7. Panov V.M. (2021). Informatsiino-kompiuterni tekhnolohii u suchasni kulturi spozhyvannia muzyky. [Information and computer technologies in modern music consumption culture]. (Dissertation of the candidate of art history). Kyiv. 192. [in Ukrainian].

8. Pasteliak N.V. (2009). Poemnist v ukrainskii fortepiannii muzytsi pershoi polovyny XX st. yak pryntsyp khudozhnogo myslennia [Poetics in Ukrainian piano music of the first half of the 20th century as a principle of artistic thinking]. (Extended abstracts of candidate's thesis). Lviv: Lvivska natsionalna muzychna akademiia im. M.V. Lysenka. 21. in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

